

Kunnskapsdepartementet

Deres ref: 22/4033-

Vår ref: IGL

Dato: 15.06.2023

Innspill til Stortingsmeldingen om profesjonsutdanningene

Akademikerne viser til brev datert 28. april og takker for muligheten til å gi innspill til stortingsmeldingen om profesjonsutdanningene. Akademikerne har rundt 255 000 medlemmer fra 13 medlemsforeninger, flere av disse er profesjonsforeninger.

Under følger Akademikernes innspill til profesjonsmeldingen.

Generelt

1. I teksten over har vi trekt opp ein del utfordringar for profesjonsutdanningane. Er de samde i at dette er sentrale utfordringar? Kva vil de eventuelt trekkje fram for å supplere eller korrigere dette utfordringsbiletet?

Akademikerne er i stor grad enig i de store linjene departementet skisserer, men har følgende kommentarer:

- Det er viktig at man ikke har et snevert og kortsiktig syn på hva som er relevant i arbeidslivet. Vi skal utdanne for et langt og omskiftelig arbeidsliv. Kvalitet handler om mer enn arbeidslivsrelevans og dette må meldingen være tydelig på.
- Profesjonsutdanningene er komplekse, sammensatte og ressurskrevende utdanninger, hvor det er behov for å integrere fag- og profesjonskunnskap både innad ved utdanningsinstitusjonene og i møte med praksisfeltet.
- God kvalitet fordrer at sektoren klarer å rekruttere og beholde dyktige fagfolk. I dag er dette en utfordring innen flere fagområder.
- Utdanningene skal balansere mellom forskningsbasert og erfaringsbasert kunnskap. Denne balansen må ivaretas også i fremtiden.
- For de profesjonsutdanningene Akademikerne representerer er ikke rekruttering et stort problem. Problemet er i mange tilfeller det motsatte, at det er for få studieplasser og

praksisplasser. Dette fører til at mange studenter ender opp med å ta utdannelsen sin i utlandet, slik som for medisin og psykologi og at praksistiden blir en flaskehals.

- I diskusjonen om hvordan sikre mangfold og god kjønnsfordelingen i studiene bør meldingen adressere betydningen av tidlig innsats og at man følger opp punktene i Stoltenberg-utvalget. Stoltenberg-utvalget fant blant annet at gutter får lavere karakterer enn jenter i alle fag utenom gym.

2. Korleis kan universitet og høgskular utvikle utdanningane i tråd med framtidige kompetansebehov og samfunnsendringane vi trekk opp?

Akademikerne har i innspill til flere prosesser pekt på at kortsiktige behov fra arbeidslivet ikke må overstyre behovet for en god grunnutdanning. En solid grunnkompetanse gir omstillingsevne og gode forutsetninger for å tilpasse seg et arbeidsliv i endring. Dette legger også medlemsforeningene vekt på i sine innspill.

Institusjonene må i enda større grad gå i dialog med arbeidslivet når de skal utvikle og videreutvikle studieprogrammer. For utviklingen av profesjonsutdanningene er det ikke tilstrekkelig at denne dialogen skjer via RSA (rådet for samarbeid med arbeidslivet). Dette må foregå der fagutviklingen skjer, på institutt- og studieprogramnivå, og det er viktig å finne gode og fleksible modeller for dette.

Det er videre viktig å utvikle ordninger som gir vitenskapelig ansatte mulighet til å delta i utviklings- og innovasjonsprosesser i en annen virksomhet for en periode, slik at de kan bygge kompetanse og etablere nettverk på tvers. Veterinærforeningen skriver at samarbeid mellom næringsliv og utdanningsstedene er en forutsetning for å levere på fremtidige kompetansebehov.

Kvalitet

3. Sikrkr krav vi stiller til fagmiljø gjennom lov og forskrift kvalitet og relevans i profesjonsutdanningane, eller er dei til hinder for t.d. praksisretta utdanningar?

Dette er et spørsmål som krever at man går grundig inn i de ulike utdanningene på et detaljnivå som Akademikerne ikke har hatt anledning til. Veterinærforeningen gir i sitt innspill uttrykk for at kravene departementet stiller gjennom lov og forskrift for det meste bidrar til å sikre gode og sterke fagmiljøer. Lektorlaget mener at det er behov for å lovfeste krav til at personell som utdanner lærere jevnlig har praksis/jobber i skoleslag de utdanner kandidater til.

5. Er det utfordringar med å rekruttere personar med førstekompetanse til utdanningane og i tilfelle kvifor?

Flere institusjoner har problemer med å rekruttere folk med førstekompetanse. Dette skyldes flere ting, som blant annet lønn, prestisje og midlertidige ansettelsler. Utdanningsstedene kan

ikke tilby konkurransedyktige lønninger og går derfor glipp av talenter. Små læresteder med små fagmiljøer er mindre attraktive og gir mindre prestisje. Videre ser vi at utstrakt bruk av midlertidige stillinger er en betydelig barriere, som også gjør at mange søker seg andre steder. Strukturreformen har bidratt til at kravene til førstekompetanse har økt ved de tidligere høyskolene. Det har ikke bare vært positivt, og i mange tilfeller har lokale krefter med tett kobling til arbeidslivet blitt erstattet av utenlandske førstekompetente, uten erfaring fra norsk arbeidsliv. Det har i mange tilfeller bidratt til å svekke arbeidsrelevansen og teoretisert praksisnære utdanninger.

6. Kva skal til for å bygge sterke forskingsmiljø i profesjonsutdanningane. Kva er barrierane?
 Akademikerne mener det er viktig at studentene tidlig i studieløpet får kjennskap til den praktiske siden ved profesjonen for at de skal bli klare for det som venter dem etter fullført studie. Det må tilrettelegges for forskning innenfor profesjonsfagene. En tydelig kobling til forskning er viktig for å holde undervisning og praksislæring relevant og oppdatert. Man må derfor tilrettelegge for at både fagfolk og forskere får tid og ressurser til å sette seg inn ny forskning og får tid til å bruke dette i undervisningen.

Samtlige av medlemsforeningene som har sendt innspill peker på betydningen av at utdanningene er både erfarings- og forskningsbasert. Dette fordrer at fag- og forskningsmiljøene ikke blir for små og at sektoren sikrer solide fagmiljøer. Små miljøer er sårbare og vil i en del tilfeller være avhengige av enkeltpersoner.

7. Korleis kan koplinga mellom forskning og undervisning innan profesjonsfag bli betre?
 I innspill fra Psykologforeningen pekes det på at det de siste 20 årene har vært en økende andel av vitenskapelig ansatte uten klinisk erfaring som underviser. Disse mangler den praktiske og kliniske erfaringen og har lite kjennskap til hverdagen som vil møte studentene.

Legeforeningen viser til at det er vanskelig å få tak i leger som underviser, dette kan føre til at undervisningen ikke oppleves som relevant eller settes inn i en relevant kontekst. I verste fall kan dette medføre at det som undervises forsvinner og at kunnskap går tapt.

Fra Veterinærforeningen har Akademikerne fått innspill om at forskere med undervisningstid må sikres tid til å gjøre begge deler. Juristforbundet peker i sitt innspill på en manglende satsing på forskning innen rettsvitenskapen og at man må sikre finansieringen til de juridiske fagområdene for å styrke den forskningsbaserte undervisningen.

8. Korleis påverkar rammepalanane kvalitet og gjennomføring i profesjonsutdanningane?
 Psykologforeningen mener forskriften er viktig for å sikre mest mulig lik utdanning ved lærerstendene og et definert minimum for praksis. Psykologforeningen er opptatt av at man i det videre arbeidet vektlegger integrasjon av teori og praksis gjennom hele studieløpet.

10. Korleis fungerer samarbeidet mellom arbeidsliv og utdanning? Kva skal til for å få til godt samarbeid og kva barrierar finst det?

Akademikernes erfaring er at samarbeidet mellom arbeidsliv og utdanning varierer, både fra studie til studie og institusjon til institusjon. Man har for eksempel mange gode erfaringer med professor 2 stillinger og at dette bidrar til økt arbeidsrelevans. Veterinærforeningen viser til at eksterne veterinærer i klinisk praksis har engasjement som undervisere på høyskolen og at dette er en ordning som fungerer godt.

For å styrke arbeidsrelevansen må det legges til rette for økt mobilitet for ansatte mellom academia og arbeidsliv. For små og mellomstore bedrifter og næringsdrivende kan det være spesielt krevende å etablere kontakt med utdanningsinstitusjonene og å ha studenter i praksis. Her er det behov for å konkretisere tiltak og vurdere økonomiske insentiver. Akademikerne har tidligere påpekt at «innlåsing» av arbeidskraft i academia som følge av manglende merittering av arbeid i andre sektorer hemmer mobilitet og kunnskapsdeling mellom sektorene.

Videre er det behov for å forsterke veilederkompetansen i praksisutdanningene. I dag varierer kompetansen, noe som gir ulikt læringsutbytte for studenter i praksis. Økt bruk av praksis gjør krav på tid og ressurser både hos utdanningsinstitusjonene og aktørene som tar inn praksisstudenter. Det må tilrettelegges for ordninger som bidrar til rekruttering til veilederstillinger og et system som sikrer, ivaretar og verdsetter denne kompetansen. Regjeringen må følge opp med ressurser om man skal lykkes med ambisjonene.

11. Korleis fungerer dialogen mellom universitet og høgskular og arbeidsliv/samfunn, og er det tiltak som kan bidra til god dialog om kvalitet og relevans i utdanningane.

I innspill til Akademikerne skriver flere av foreningene at det er en del utfordringer knyttet til gjennomføring av praksis i de lange profesjonsutdanningene. I helsesektoren opplever mange å komme til en presset arbeidsplass som har lite ressurser og tid til å følge opp studentene. God praksis er både tidkrevende og kostnadskrevende.

RSA og lignende fora kan bidra til strategiutvikling og dialog om kompetansebehov på et overordnet nivå, men for å få ønsket utbytte må samarbeidet med arbeidslivet i større grad foregå på institutt- og studieprogramnivå hvor fagutviklingen foregår. Det bør derfor utvikles gode modeller for dette.

Kapasitet

12. I Utsynsmeldinga blir det fast slått at dimensjoneringa av utdanningssystemet skal bli meir i tråd med behovet i samfunnet. Det skal skje mellom anna gjennom at UH-sektoren prioriterer å auke talet på studieplassar innanfor område som er etterspurde av arbeidslivet og av dei utdanningssøkjande, og som er særleg viktige for Noreg: IKT, helse og utdanning som er nødvendig for det grøne skiftet.

Korleis kan institusjonane arbeide for å sikre tilstrekkeleg kapasitet i profesjonsutdanningane?

Psykologforeningen, Tannlegeforeningen, Legeforeningen og Veterinærforeningen viser til at det utdannes for få kandidater i Norge. Det er også en mangel på veterinærer, leger og psykologer. Juristforbundet viser til behov for en mer utbredt bruk av jurister innenfor ulike fagfelt og at det allerede er mangel på jurister i kommunene.

For Akademikerne er det derfor viktig å påpeke at man ikke kun kan satse på tilstrekkelig kapasitet i studiene som fremheves i Utsynsmeldingen. I Akademikernes innspill til Utsynsmeldingen skriver vi blant annet at «... dimensjoneringen må være basert på grundige, langsiktige analyser og ikke på kortsiktige behov og framskrivinger. Samfunnet er i stadig endring og det er viktig at man ikke har et for smalt syn på hvilke utdanninger som er nødvendige for å lykkes med det grønne skiftet.»

Videre vil det være avgjørende å sikre nok egnede praksisplasser for studentene. Det er ofte her man ser de største kapasitetsutfordringene. Dersom studentene ikke får praksisplass, kan dette gå utover studieprogresjon eller kvaliteten i utdannelsen.

15. Kva er barrierane for å få til fleksibel og desentralisert utdanning?

Søkergrunnlaget er i mange tilfeller en barriere for desentralisert utdanning. Mange førstegangsstudenter søker seg inn til byene, og det gjenstår ofte få søkere til de desentrale tilbudene. Det er også en utfordring å rekruttere undervisningspersonell til disse studiene. Det er viktig at disse kobles til større fagmiljøer for å sikre forskningsbasert utdanning av tilstrekkelig høy kvalitet.

Ikke alle utdanninger kan, eller bør desentraliseres. Teoritunge utdanninger fordrer sterke fagmiljøer og høy forskningskompetanse, som ikke enkelt kan desentraliseres uten at det går utover kvaliteten. Veterinærforeningen peker i sitt innspill på nettopp dette, for å sikre et godt fagmiljø må det være samlet. Bygg og kostbart utstyr er en annen beskrankning.

I innspillet til Utsynsmeldingen skrev Akademikerne at «når det kommer til etter- og videreutdanning for høyt utdannede er ikke vår erfaring at avstanden til studiested i særlig grad er en barriere. Kombinasjonen av digitalt og samlingsbasert er et godt alternativ for mange. Det kan derfor være grunn til å tenke differensiert rundt hva et desentralisert tilbud skal være for ulike grupper. Høyt utdannede trenger ofte spesialisert kompetanse, hvor rekrutteringsgrunnlaget er spredt over hele landet og som setter store faglige krav til utdanningstilbyder. Vi er også opptatt av at det må ligge en tydelig arbeidsdeling til grunn. Alle kan ikke tilby alt, og det må være en helhet i studieporteføljene for livslang læring.»

16. Har de gode døme på fleksible og desentraliserte utdanningstilbod i profesjonsutdanningar?

Legeforeningen peker på at desentraliserte studietilbud basert på samarbeid mellom medisinstudier og sykehus muliggjør flere studieplasser i medisin. En slik løsning må ivareta universitetstilknytning og tilhørighet slik at campusløsningen ikke fører til fragmenterte fagmiljø. Hensikten med disse tilbudene er at studentene får en større del av læring og undervisning gjennom praksis. NTNU LINK i Levanger og Ålesund, Sørlandslegen (UiO Campus Sør og Sørlandet sykehus) og Vestlandslegen (UiB helseforetakene i Stavanger, Fonna (Haugesund) og Førde). Disse tilbudene er relativt nye så vi vet lite om hvordan de har fungert.

Fra Veterinærforeningen har Akademikerne fått innspill om at Universitetet i Nord har et samarbeid med Veterinæruniversitetet i Kosice i Slovakia. Dette er et kombinert studieprogram, hvor innledende studier gjøres i Norge og studenten fullfører sitt veterinærstudium i Kosice, og finansieres privat fra studentens side.

Praksis

22. Korleis kan alle partar leggje til rette for at fleire får praksisen dei treng?

Det er flere måter man kan sikre at flere får praksis. Fra Veterinærforeningen har Akademikerne fått innspill om bruk av mentorordning i distriktene, dette henger sammen med utplassering under studietiden. En slik ordning vil kunne bidra til flere praksisplasser og at flere veterinærer etter fullført studie søker seg til jobb i distriktene. I innspillet fra Tannlegeforeningen peker de på betydningen av å utnytte potensialet som ligger i privat sektor. Også Psykologforeningen understreker viktigheten av at UH-sektoren og arbeidslivet får til et godt samarbeid. Akademikerne legger derfor til grunn at det må på plass støtteordninger og tydelige insentiver for arbeidslivet og særlig privat sektor for å sikre flere praksisplasser. Det vil også være en fordel om utdanningsinstitusjonene og næringsliv/arbeidsliv bedre kan samarbeide om praksisutdanning ved bruk av delte stillinger, for eksempel professor 2.

23. Lærestadane og arbeidslivet er avgjerande for kvaliteten i praksisopplæringa. Kan regjeringa likevel gjere meir for at alle studentar får praksisopplæring av god kvalitet, både når det gjeld førebuingane til praksis og rettleiing og fagleg oppfølging av praksisen?

Vi vet at det er kapasitetsutfordringer i helsesektoren og at praksis er tid- og kostnadskrevende. I sitt innspill til Akademikerne viser Legeforeningen til at mangelen på LIS1-stillinger blir en propp i systemet. Slik Akademikerne ser det bør regjeringen bidra med finansiering slik at for eksempel Veterinærforeningens foreslåtte mentorordninger kan opprettes og man kan ansette nok praksislærere. Regjeringen kan bidra med å innføre ordninger for finansiering og økonomisk kompensasjon til de som tar inn praksisstudenter. Dette vil også fungere som et insentiv for å ta inn flere praksisstudenter.

24. Korleis kan utdanningane førebu studentane på eit yrkesliv der dei er forventa å samarbeide med andre profesjonar?

Det er mye utdanningene kan gjøre. Det handler bl.a. om å legge til rette for tverrfaglighet i studiene, gjennom prosjektarbeid, felles valgfag og praksisopphold. Ekspert i team ved NTNU

er et godt tiltak, der møtes master- og profesjonsstudenter fra ulike fagområder for å jobbe sammen i tverrfaglige grupper.

25. Kva kan motivere til å ta imot fleire praksisstudentar og byggje ut samarbeidet om utdanning?

Som vist over er det både tidkrevende og kostnadskrevende å ta imot praksisstudenter. Derfor vil det være viktig å lage en struktur for praksistiden, komme med forventningsavklaringer og en ordning for økonomisk kompensasjon.

Mangfold

28. Kva verkemiddel kan vi bruke for at profesjonsutdanningane tiltrekkjer seg studentar frå begge kjønn og ulike føresetnader og bakgrunnar? Kva bør rolla til offentlege styresmakter vere i dette arbeidet?

Vi ser at kvinner generelt står for hovedvekten på mange studier, spesielt innenfor helse- og sosialfag, lærerutdanningene, juss og veterinærstudiene. Innenfor ikt og realfag ser vi det motsatte, men her har man i større grad lykkes med å rekruttere kvinner. Blant søkerne til studiene i psykologi profesjon, medisin, veterinær og tannlege utgjør menn under 30 prosent. Kvinner utgjør over 92 prosent av søkerne til veterinærutdannelsen, og i overkant av 82 prosent til tannlegestudiet. Blant søkerne til medisinstudiet er kun 29 prosent menn. Kjønnsubalansen forplanter seg i arbeidslivet og vil på sikt gå utover tilbudet og tjenestene. Ifølge [SSB](#) er bare en av fire ansatte i yrker innenfor matematikk, naturfag og teknologi kvinner, selv om de i gjennomsnitt presterer bedre i realfag på ungdomsskolen og videregående. Innenfor jussen velger menn og kvinner ulike spesialiseringer, kvinner jobber oftere i offentlig sektor og menn oftere i privat.

I sine innspill til Akademikerne har stort sett alle foreningene pekt på de negative konsekvensene ved ujevn kjønnsbalanse. I vårt innspill til Opptaksutvalget støttet Akademikerne en innføring av kjønnskvote til fordel for kjønnspoeng. Videre poengterte vi at «der kjønnskvoltering benyttes må ordningen være kjønnsymmetrisk, og automatisk tre i kraft eller avsluttes dersom kjønnsbalansen når et forhåndsdefinert mål.»

Sosial reproduksjon i høyere utdanning er en stor utfordring. Her mener Akademikerne at en god og forutsigbar studiestøtte er nødvendig for å bidra til at flere kan velge å ta høyere utdanning. Lavere stipendandel til norske studenter i utlandet er også et problem spesielt for de lange helseprofesjonene som på grunn av manglende studieplasser er helt avhengige av å studere i utlandet.

Akademikerne savner som nevnt tidligere at meldingen ser på betydningen av tiltak i grunnskolen og i videregående opplæring. Det er viktig at man starter tidlig for å forhindre

frafall. Karriereveiledning og informasjon til foreldre er også avgjørende for å synliggjøre hvilke muligheter eleven har.

Andre kommentarer

Flere av foreningene peker på at definisjonen av en profesjon er uklar og er kritiske til at departementet kun tar for seg de rammeplanstyrte utdanningene. I sitt innspill til Akademikerne peker Juristforbundet på betydningen av å se juridisk kompetanse i sammenheng med andre studieretninger og samfunnsutfordringer. Akademikerne vil derfor understreke viktigheten for at juss og veterinærstudiene får en plass i meldingen. Vi er bekymret for at de nye finansieringskategoriene, hvor bachelor- og mastergrader finansieres med samme sats, kan få utilsiktede konsekvenser og gi incentiver til satsing på bachelorutdanninger på bekostning av masterutdanningene. Vi viser her til Akademikernes innspill til Utsynsmeldingen.

Med vennlig hilsen,
Akademikerne

Lise Lyngsnes Randeberg
Leder